Dustov Davron Zulhaydarovich (Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlari uchun mutaxassislarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti o'quv ishlari bo'yicha prorektori; davrondustov8@gmail.com)

METODIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA UMUMIY VA MAXSUS KOMPETENSIYALARNING O'ZARO UYG'UNLIGI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining kasbiy va metodik kompetensiyasini rivojlantirish masalalari kompetensiyaviy yondashuv asosida tadqiq etilgan. Metodist kompetensiyasini shakllantirishda psixologik, pedagogik va ilmiy-uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish, pedagogik tajribani umumlashtirish, so'rov, kuzatish, hujjatlarni tahlil qilish hamda pedagogik tajriba usullarining o'rni yoritilgan. Shuningdek, metodik kompetensiyani rivojlantirishning moslashuvchanlik, reproduktiv va integrativ darajalari ochib berilgan. Ilmiy manbalar tahlili asosida zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistiga qo'yiladigan kasbiy talablar, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish va kasbiy refleksiya masalalari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tizimida metodistlarning kasbiy kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, metodist, metodik kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, innovatsion pedagogika, kasbiy rivojlanish, pedagogik refleksiya.*

Dustov Davron Zulhaydarovich (проректор по учебной работе Института переподготовки и повышения квалификации специалистов – директоров организаций дошкольного образования; davrondustov8@gmail.com)

ВЗАИМОСОГЛАСОВАННОСТЬ ОБЩИХ И СПЕЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В РАЗВИТИИ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы развития профессиональной и методической компетентности методиста дошкольной образовательной организации на основе компетентностного подхода. Раскрывается значение анализа психолого-педагогической и научно-методической литературы, обобщения педагогического опыта, методов опроса, наблюдения, анализа документации и педагогического эксперимента в формировании методической компетенции. Охарактеризована структура методической компетентности, включающая ценностно-мотивационный, когнитивный, технологический и рефлексивный компоненты, а также ее общие и специальные виды. Выделены уровни развития методической компетентности: адаптивный, репродуктивный и интегративный. Обоснованы требования к современному методисту дошкольного образования, роль инновационных педагогических технологий и профессиональной рефлексии. Результаты исследования способствуют повышению качества методической деятельности в системе дошкольного образования.*

Ключевые слова: *дошкольное образование, методист, методическая компетентность, компетентностный подход, инновационные технологии, профессиональное развитие, педагогическая рефлексия.*

Dustov Davron Zulhaydarovich (Vice-Rector for Academic Affairs of the Institute for Retraining and Advanced Training of Specialists – Directors of Preschool Education Organizations; davrondustov8@gmail.com)

THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN GENERAL AND SPECIALIZED COMPETENCIES IN THE DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL COMPETENCE

Annotation. *This article examines the development of professional and methodological competence of preschool education methodologists based on the competency-based approach. The study highlights the role of analyzing psychological, pedagogical, and scientific-methodological literature, generalizing pedagogical experience, using survey methods, observation, document analysis, and pedagogical experiments in the formation of methodological competence. The structure of methodological competence is described through value-motivational, cognitive, technological, and reflective components, as well as general and specific competencies. The levels of methodological competence development—adaptive, reproductive, and integrative–are identified. The article also substantiates professional requirements for modern preschool methodologists, emphasizing the importance of innovative pedagogical technologies and professional reflection. The research findings contribute to improving the quality and effectiveness of methodological work in preschool education institutions.*

Keywords: *preschool education, methodologist, methodological competence, competency-based approach, innovative technologies, professional development, pedagogical reflection.*

Kirish. Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining kompetensiyasini rivojlantirish uchun bir-birini boyitib, to'ldiradigan usullar majmuasidan foydalanish kerak: psixologik, pedagogik va ilmiy-uslubiy adabiyotlarni o'rganish va nazariy tahlil qilish, retrospektiv tahlil qilish, o'rganish va o'rganish. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari metodistlarining pedagogik tajribasini umumlashtirish, so'rov usullari (so'rov, suhbat), kuzatish usullari, hujjatlarni tahlil qilish, insholar, pedagogik tajriba, matematik ma'lumotlarni qayta ishlash usuli, tadqiqot natijalarini tahlil qilish va sintez qilish.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. A.K.Markova eng ko'p o'qituvchi mehnatining kasbiy kompetentligi asoslarini qidirgan pedagog olim. A.K.Markova fikri bo'yicha, o'qituvchining mehnati kompetentlikka aylanadi qachonki, o'qituvchi o'z faoliyatini yetarlicha yuqori hamda talabalarni o'qitish va tarbiyalashni yuqori darajada amalga oshirsa. Ushbu asoslar bilan birga o'qituvchining kasbiy kompetentligini to'rtga bo'lib o'rganadi: Maxsus yoki faoliyatli kasbiy kompetentlik– bu faoliyatni yuqori kasbiy darajada olib borishi. Maxsus kasbiy kompetentlik nafaqat maxsus bilimlardan, balki bu bilimlarni amalga oshirishdan iborat;

Nemis olimi Kayzer quyidagi misollarni keltiradi: Usul Muammoli vaziyat Axborot olish Muammoni hal qilish Keys stadi usuli – (didaktik kazuistiya: bitta ishni o'rganish). Trening davomida huquqshunoslikka intiluvchilar (individual) ish bo'yicha o'qitildi: ular ishni elementlar bo'yicha ishlashga yaroqli bo'lgan alohida qismlarga ajratdilar, o'zlarining yechimlarini qidirdilar, ishda turli rollarni o'ynadilar, yechimni modellashtirdilar va ishni bir butun sifatida tanqidiy muhokama qildilar. Keys tadqiqotlari, ayniqsa, yaqinda o'zining professional o'qituvchilik faoliyatini boshlaganlar va amaliyotchilar uchun juda qimmatlidir, chunki ular kasbiy yo'nalishga muhim hissa qo'shadilar, chunki ular kelajakdagi kasbiy faoliyatning haqiqiy shartlarini muhokama qiladilar.

Tadqiqiot metodologiyasi. Agar metodologik kompetensiya tuzilishini ko'rib chiqsak, biz bir nechta o'zaro bog'liq komponentlarni ajratib ko'rsatishimiz mumkin.[1] Eng muhim tarkibiy qismlardan biri bu metodik ishda qiziqish va motivatsiyada namoyon bo'ladigan qiymat-motivatsion komponentdir. Uslubiy kompetensiya tarkibidagi kognitiv komponent uslubiy muammolarni hal qilishda bilim va ko'nikmalarni qo'llashda, shuningdek, yangi bilimlar, amaliyotlar va ish shakllariga ochiqlik bilan namoyon bo'ladi. Ishda zamonaviy axborot tizimidan foydalanish bilan tavsiflangan texnologik komponent ham mavjud. Reflektiv komponent o'z-o'zini hurmat qilish, o'z-o'zini tanqid qilish va uslubiy aks ettirishda namoyon bo'ladi. Shuningdek, metodik kompetensiya tarkibida kompetensiyalarning ikki turini ajratish mumkin:

1. Umumiy uslubiy, o'z navbatida, motivatsion, kognitiv, axborot, kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalardan iborat.

2. Maxsus bo'lganlar – maqsadli, mazmunli, dizayn, aks ettirish va monitoring vakolatlari to'plami. Uslubiy kompetensiyani shakllantirishda bir necha darajalar ajratiladi.

Tahlil va natijalar. Moslashuvchanlik darajasi – ma'lum bir metodik muammoni muayyan holatda, bolalarning muayyan kontingenti bilan hal qilishda aniq uslubiy bilim va ko'nikmalardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Reproduktiv daraja – uslubiy faoliyat haqidagi g'oyalarning shakllanish Integrativ daraja – bu kasbiy faoliyatda samaradorlik va samarali o'zini-o'zi anglash bilan tavsiflangan ijodiy mustaqillik. Adabiyotlarni tahlil qilish, uslubiy kompetensiya tuzilmalari va xususiyatlarini taqqoslash asosida Andrey Anatolovich Lyubotinskiy tomonidan taklif qilingan tuzilma[2] eng dolzarb hisoblanadi. Ushbu bosqichda taqdim etilgan metodologik kompetensiya nazariyaga kamayadi va professional tajriba yetarli emas.

Biroq, boshqa tomondan, bu bosqich uslubiy faoliyatga barqaror munosabat va uslubiy bilimlarning rolini yuqori baholash bilan tavsiflanishi mumkin. Ko'nikmalar bosqichda kognitiv-analitik kompetensiya shakllanadi. Shuningdek, ushbu bosqichda uslubiy faoliyat uchun yaxlit g'oyalar va motivlarning shakllanishi sodir bo'ladi. Keyingi bosqich reproduktiv bo'lib, u muayyan uslubiy muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichda tashkiliy-faoliyat va konstuktiv-prognostik muammolarni hal qilish ham mumkin. Boshqacha qilib aytganda, ushbu bosqichda maqsadni belgilash va professional yo'lni rejalashtirish, shuningdek, o'z qarorlarini tahlil qilish va baholash amalga oshiriladi.

---

[1] https://moluch.ru/conf/ped/archive/273/13382

[2] https://www.dissercat.com/content/formirovanie-metodicheskoi-kompetentnosti-u-budushchikh-uchitelei-inostrannogo-yazyka-v-uslo

Maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagoglarning kasbiy kompetensiyasining mezonlari quyidagilardan iborat:

– pedagoglarning bolalarni tarbiyalashda pedagog va ota-onalarning ijtimoiy rolini tushunishlari zarurligi;

– pedagog orasida ota-onalar bilan malakali muloqotni tashkil qilish uchun motivatsiya mavjudligi;

– ota-onalar bilan samarali muloqotni tashkil etish uchun kasbiy jihatdan ahamiyatli munosabat va shaxsiy fazilatlarni shakllantirish; oila tarbiyasining xususiyatlarini o'rganish usullari, ota-onalar bilan muloqotni tashkil etish tamoyillari, shakllari va usullari haqida bilimlarni shakllantirish.

Xulosa va takliflar. Ushbu holat yosh avlod tarbiyasi, uning tashkil etilishi mazmunini faqat shaxs kamolotini emas, balki jamiyat taraqqiyotini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini anglatadi. Mamlakatimizda ham tashkilot uslubchisining ma'naviy qiyofasi, aqliy salohiyati hamda kasbiy mahoratiga nisbatan jiddiy talablar qo'yilmoqda.[1]Yuqoridagi qayd etilgan fikrlardan bugungi kun maktabgacha ta'lim pedagogi shaxsiga nisbatan qo'yilayotgan talablarning naqadar muhimligini anglash lozim. Demak, tarbiyachi-metodistlar pedagogik, psixologik va mutaxassisligi bo'yicha yetuk bilimli va yuksak fazilatli shaxs sanaladi. Shuning uchun zamonaviy maktabgacha ta'lim uslubchisi ham qiyofasida quyidagi fazilatlarni namoyon eta olishi kerak.

Zamonaviy MTT uslubchisi o'zining mutaxassisligi bo'yicha chuqur puxta bilimga ega bo'lish, o'z ustida tinimsiz ishlashi kerak. Maktabgacha ta'lim tashkiloti uslubchisi maktabgacha tarbiya pedagogikasi va psixologiya, fiziologiya fanlarining asoslarini bilish, ta'lim-tarbiya jarayonida bolalarning yoshi va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, faoliyatni tashkil etishi, ta'lim-tarbiya jarayonida samarali shakl, metod va vositalaridan unumli foydalana olish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

(1). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha va maktab ta'limi sohasida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2024-yil 2-iyuldagi PF-98-farmoni.

(2). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2024-yil 30-sentabrdagi PF-152-farmoni.

(3). O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-qarori.

(4). Jo'rayeva N.T., Djanpeisova G.E. "Matematika – aql va zakovat kaliti". Toshkent, 2019.

(5). Abdullayeva N.Sh. va boshqalar. "Tabiat bilan tanishtirish metodikasi". Toshkent, 2020.

(6). Abdullayeva N.Sh. va boshqalar. "Nutq o'stirish metodikasi". Toshkent, 2020.

(7). Valiyeva F.R. To Develop Professional Training of Professional Education Specialists by Ensuring. International Journal of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD) Special Issue on International Research Development and Scientific Excellence in Academic Life Available Online: www.ijtsrd.com e-ISSN: 2456 – 6470 2021.

(8). Valiyeva F.R., Abdunazarova N.F., Zakirov A.A. The importance of ensuring the mental, physical, spiritual, spiritual development of educators of pre-school educational organizations. PhD. Valieva Feruza Rashidovna Bosma, Turkish Online Jou.

Davletov Davronbek Egamberganovich (Renessans universiteti "Matematika va tabiiy fanlar" kafedrasi dotsenti; d_davletov@renessans-edu.uz),
Sharipova Shahlo Istamovna (Renessans universiteti "Matematika va tabiiy fanlar" kafedrasi katta o'qituvchisi; sh_sharipova@renessans-edu.uz)

GEOMETRIK ISBOTLARNI BAJARISH JARAYONIDA O'QUVCHILARDA UCHRAYDIGAN XATOLIKLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH USULLARI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o'quvchilarning geometrik isbotlash jarayonida uchraydigan tipik xatoliklari (shartni noto'g'ri talqin qilish, ta'rif va teorema shartlarini aralashtirish, rasmga haddan tashqari ishonish, mantiqiy ketma-ketlikni buzish, belgilashlar va algebraik xatolar, stereometriyada fazoviy munosabatlarni noto'g'ri tasavvur qilish) tizimli tasniflanadi. Har bir xatolik turi uchun didaktik sabablar va amaliy bartaraf etish taklif etiladi. Shuningdek, geometrik isbotlashning o'quvchilarda fazoviy tasavvur*

[1]Qodirova D. Bolaning aqliy rivojlanishida muloqotning o'rni. Fanda yangi axborot texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, 2018-yil 20-dekabr, Perm, 2018.